

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Εισηγήτρια: Ντίνια Μαρία

Ημερομηνία: 19-10-2025

ΚΕΙΜΕΝΟ I

Η ανθρωποκεντρική υποστασιοποίηση της ελληνικής γλώσσας

1. Ακριβοδίκαια θεσπίστηκε Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας που εορτάζεται ετησίως στις 9 Φεβρουαρίου, ημέρα θανάτου του Διονυσίου Σολωμού, του εθνικού ποιητή της Ελλάδας. Η ελληνική γλώσσα είναι μία μήτρα νοημάτων και αξιών με επίκεντρο τον άνθρωπο, απaráμιλλη στο περιεχόμενό της και στην εκφορά της. [...]

2. Τιμώντας την ελληνική γλώσσα, τιμάμε και τους πολιτιστικούς θησαυρούς που δημιούργησε. Και αυτό γιατί η γλώσσα αυτή γεννήθηκε και διαμορφώθηκε ακριβώς στον ίδιο χώρο που γέννησε ένα μοναδικό φαινόμενο για τον πολιτισμό: την ανθρωποκεντρική πολιτεία εν ελευθερία, ενώ περιστοιχιζόταν από δεσποτικές επικράτειες. Ο ελληνικός κόσμος εξελισσόμενος προς την ελευθερία και τη δημοκρατία βάθαινε και πλάταινε τη σκέψη του για την κατάσταση του ανθρώπου και αυτός ο βαθύς στοχασμός και το αγωνιστικό ήθος αποτυπώνονταν στη γλώσσα του. [...]

3. Η ανθρωποκεντρική υποστασιοποίηση της ελληνικής γλώσσας την καθιστά μοναδική και απaráμιλλη. Η μοναδικότητα της Ελληνικής τεκμηριώνεται και από το γεγονός ότι το σημαίνον (τα φωνήματα της λέξης) και το σημανόμενο (το νόημα της λέξης) ταυτίζονται στον μέγιστο βαθμό στην ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα, η λέξη «δημοκρατία» είναι το κράτος του δήμου, δηλαδή η πολιτεία που η πολιτική αρμοδιότητα ασκείται από τους ίδιους τους πολίτες. Η εκφορά της λέξης διαυγάζει και το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου. Αλλά δεν κάνει μόνο αυτό η ελληνική γλώσσα, δηλαδή να είναι ακριβής και περιγραφική στο νοηματικό επίπεδο. Η ελληνική γλώσσα έχει τη δύναμη να διαπλάθει το ήθος του ομιλούντος. Για παράδειγμα, η λέξη «φθόνος» προέρχεται από το ρήμα «φθίνω» που σημαίνει εξασθενώ, γίνομαι κάτι λιγότερο, παρακμάζω. Η ίδια η λέξη μάς προειδοποιεί να μην κάνουμε αυτήν την επιλογή. Στα αγγλικά η λέξη «envy» δεν είναι και περιγραφική των επιπτώσεων αυτής της επιλογής στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Κατά τον ίδιο τρόπο, η λέξη «εκδίκηση» βρίσκεται στον αντίποδα των ένδικων μέσων, μας προειδοποιεί ότι κινείται έξω από την περιοχή του δικαίου, άρα μας αποτρέπει. Η αγγλική λέξη «revenge» δεν λειτουργεί αποτρεπτικά στο ηθικό επίπεδο. Τέλος, η ελληνική γλώσσα είναι μία γλώσσα που κινεί τη φαντασία. Ας πάρουμε τη λέξη «άγαλμα» που προέρχεται από το ρήμα «αγάλλω», που σημαίνει ευχαριστιέμαι ψυχικά. Συγκρινόμενη αυτή η λέξη με την αντίστοιχη αγγλική «statue» που προέρχεται από το λατινικό ρήμα «στέκομαι» (στα λατινικά sto/statum), αποτείνεται σε μία διαφορετική κατάσταση: η λέξη «άγαλμα» υποδηλώνει την κίνηση της ψυχής από την ευχαρίστηση, ενώ η λέξη «statue» υποδηλώνει την ακινησία.

4. Καταλήγουμε ότι αυτό που συνιστά τη μοναδικότητα της ελληνικής γλώσσας είναι ότι αγαπάει τον άνθρωπο, τον παροτρύνει και τον οδηγεί στην ηθική και πνευματική του ανύψωση. [...] Σήμερα το πολιτιστικό παράδειγμα του ελληνικού κόσμου, όπως αποτυπώνεται στα κείμενα της ελληνικής γλώσσας, είναι πιο επίκαιρο και πιο μοντέρνο από ποτέ, ώστε να αφυπνίσει και να νοηματοδοτήσει τον πολιτισμό μας, για να καταστεί ο άνθρωπος αυτοσκοπός και να πάψει να αποτελεί ένα μέσο στον βωμό της κερδοσκοπίας. Η παρακαταθήκη της ελληνικής γλώσσας προτείνει την κοινωνία της αιδούς και της δικαιοσύνης και όχι αυτήν της ύβρεως. Έχει να μας διδάξει σήμερα πολλά.

Πολύβια Παραρά, εφ. Καθημερινή, 09.02.2021

ΚΕΙΜΕΝΟ II

«Το μαχαίρι»

Όπως αργεί τ' ατσάλι να γίνει κοφτερό και χρήσιμο μαχαίρι
έτσι αργούν κ' οι λέξεις ν' ακονιστούν σε λόγο.

Στο μεταξύ

όσο δουλεύεις στον τροχό

πρόσεχε μην παρασυρθείς

μην ξιπαστείς

απ' τη λαμπρή αλληλουχία των σπινθήρων.

Σκοπός σου εσένα το μαχαίρι.

Άρης Αλεξάνδρου, Ποιήματα (1941-1974), Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1981, σ. 99

ΘΕΜΑ Α

A1. Η αρθρογράφος του πρώτου κειμένου υποστηρίζει την άποψη ότι η ελληνική γλώσσα είναι μοναδική και απaráμιλλη (= ασύγκριτη, υψηλής αξίας και σημασίας δηλαδή). Πως τεκμηριώνει την άποψή της; Να παρουσιάσετε την τεκμηρίωσή της περιληπτικά σε ένα κείμενο 60-70 λέξεων. (Μονάδες 10)

A2. Να επισημάνετε τη δομή και τον τρόπο ανάπτυξης της 2^{ης} παραγράφου του πρώτου κειμένου: «Τιμώντας την ελληνική γλώσσα... αποτυπώνονταν στη γλώσσα του.» (Μονάδες 10)

A3. α) Καταλήγουμε ότι αυτό που συνιστά τη μοναδικότητα της ελληνικής γλώσσας είναι ότι αγαπάει τον άνθρωπο, τον παροτρύνει και τον οδηγεί στην ηθική και πνευματική του ανύψωση. [...] Σήμερα το πολιτιστικό παράδειγμα του ελληνικού κόσμου, όπως αποτυπώνεται στα κείμενα της ελληνικής γλώσσας, είναι πιο επίκαιρο και πιο μοντέρνο από ποτέ, ώστε να αφυπνίσει και να νοηματοδοτήσει

τον πολιτισμό μας, για να καταστεί ο άνθρωπος αυτοσκοπός και να πάψει να αποτελεί ένα μέσο στον βωμό της κερδοσκοπίας.

Στο παραπάνω χωρίο του πρώτου κειμένου να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες, συνώνυμες. (Μονάδες 10)

β) «Και αυτό γιατί η γλώσσα αυτή γεννήθηκε και διαμορφώθηκε ακριβώς στον ίδιο χώρο που γέννησε ένα μοναδικό φαινόμενο για τον πολιτισμό: την ανθρωποκεντρική πολιτεία εν ελευθερία, ενώ περιστοιχίζονταν από δεσποτικές επικράτειες.» Στο παραπάνω χωρίο να αναλύσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να σχηματίσετε μία νέα λέξη από το δεύτερο συνθετικό της καθεμιάς. (Μονάδες 10)

γ) Να εντοπίσετε στο πρώτο κείμενο τρία παραδείγματα ποιητικής λειτουργίας στη γλώσσα (Μονάδες 10)

ΘΕΜΑ Β

Β1. Με αφορμή το πρώτο κείμενο δημοσιεύετε ένα άρθρο στην ιστοσελίδα του σχολείου σας στο οποίο παρουσιάζετε την αξία της ελληνικής γλώσσας (250-300 λέξεις) (Μονάδες 30)

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Ο τίτλος του ποιήματος «Το μαχαίρι» είναι μεταφορικός. Διαβάζοντας το ποίημα τι πιστεύετε ότι συμβολίζει; (Μονάδες 10)

Γ2. Ποιο ρηματικό πρόσωπο επικρατεί στο ποίημα; Γιατί νομίζετε ότι ο ποιητής χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο αυτό ρηματικό πρόσωπο ; (Μονάδες 10)

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ**

A1. Η αρθρογράφος στο κείμενό της αναφέρεται στον απaráμιλλο και μοναδικό χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας. Ισχυρίζεται ότι είναι μοναδική, γιατί εξελίχθηκε μέσα σε ένα περιβάλλον ελευθερίας και δημοκρατίας. Προσθέτει ότι η μοναδικότητά της έγκειται στο γεγονός ότι η ελληνική είναι η γλώσσα στην οποία τα φωνήματα και τα νοήματα των λέξεων ταυτίζονται αρκετά. Η αρθρογράφος καταλήγει η ελληνική είναι ασύγκριτη ως γλώσσα, γιατί αγαπά τον άνθρωπο και τον οδηγεί στην ηθική και πνευματική του ολοκλήρωση.

A2. Δομικά μέρη παραγράφου:

- Θεματική πρόταση: «Τιμώντας την ελληνική γλώσσα, τιμάμε και τους πολιτιστικούς θησαυρούς που δημιούργησε.»
- Λεπτομέρειες- σχόλια: «Και αυτό γιατί η γλώσσα ...αποτυπώνονταν στη γλώσσα του.»
- Κατακλείδα: δεν υπάρχει

Τρόπος ανάπτυξης παραγράφου: αιτιολόγηση. Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της αιτιολόγησης. Στη θεματική πρόταση η αρθρογράφος διατυπώνει τη θέση της πως τιμώντας κανείς την ελληνική γλώσσα τιμά τους πολιτιστικούς θησαυρούς που δημιούργησε και στις λεπτομέρειες αιτιολογεί τη θέση αυτή αναφερόμενη στο γεγονός ότι η γλώσσα αυτή γεννήθηκε και διαμορφώθηκε στον ίδιο χώρο που γέννησε ένα μοναδικό φαινόμενο για τον πολιτισμό: την ανθρωποκεντρική πολιτεία. Λέξεις- κλειδιά: γιατί.

A3.

α) παροτρύνει= ωθεί, σπρώχνει,
αποτυπώνεται= φαίνεται, παρουσιάζεται,
αφυπνίζει= ξυπνήσει, κινητοποιήσει,
καταστεί= γίνει,
κερδοσκοπίας= κέρδους.

β) Η ελληνική γλώσσα είναι μία μήτρα νοημάτων
η γλώσσα αυτή γεννήθηκε

Ο ελληνικός κόσμος εξελισσόμενος προς την ελευθερία και τη δημοκρατία βάθαινε και πλάταινε

γ) Ανθρωποκεντρικός : άνθρωπος + κέντρο

Β΄ συνθετικό: -κεντρική . Νέα λέξη από το β΄ συνθετικό: π.χ. γεωκεντρικός, ηλιοκεντρικός, ομφαλοκεντρικός κ.λπ.

Επικράτεια : επί + κράτος

Β' συνθετικό: -κράτεια. Νέα λέξη : *δημοκρατία, θεοκρατία, γραφειοκρατία* κ.λπ.

Περιοιχιζόταν : περί + στοιχίζω .

Β συνθετικό: στοιχίζω (από "στοιχ-" = σειρά, παράταξη). Νέα λέξη από το β' συνθετικό: από το στοιχ- → *στοιχειώδης, στοιχείο, στοιχειοθετώ* κ.λπ.

διαμορφώθηκε : διά + μορφώνω

Δεύτερο συνθετικό: μορφή. Νέα λέξη από το β' συνθετικό: από το *μορφή* → *μορφωμένος, μορφολόγος, μορφικός* κ.λπ.

ΘΕΜΑ Β

Κειμενικό είδος: **άρθρο**

Τίτλος: Η σημασία της γλώσσας

Ενδεικτικός πρόλογος

Αν κάποιος αμφιβάλλει για την αξία της γλώσσας στη ζωή του, μπορεί να σκεφτεί για λίγο πόσο περιορισμένος θα ήταν χωρίς τη γλώσσα. Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη γλώσσα. Επιπλέον, οι άνθρωποι σήμερα γνωρίζουν πολλά περισσότερα από τους ανθρώπους των προηγούμενων γενεών. Αυτό διότι μέσω της γλώσσας η γνώση μεταβιβάστηκε από γενιά σε γενιά. Επομένως, η αξία της είναι απaráμιλλη και το να γνωρίζει κανείς σωστά τη γλώσσα του, καλλιεργώντας την με κάθε ευκαιρία, είναι απαραίτητο. (M.W. Eysenck, Βασικές αρχές γνωστικής ψυχολογίας, σελ.309, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2010)

Κύριο μέρος

Ερώτημα α: ποια είναι η αξία της ελληνικής γλώσσας

Αποτελεί το βασικό μέσο επικοινωνίας:

- παρέχει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να εξωτερικεύει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.
- Επιτρέπει στον άνθρωπο μέσω των επιχειρημάτων του να πείσει τον συνομιλητή του επηρεάζοντας τις αποφάσεις του.
- Βοηθά στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας και τη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων.

Συντελεί στην πνευματική ολοκλήρωση του ανθρώπου:

- Οξύνει την κρίση του ατόμου, καθώς συνιστά μια βαθιά πνευματική λειτουργία.
- Βοηθά στην εμβάθυνση στη γνώση. Ο άνθρωπος μπορεί ευκολότερα να συλλάβει υψηλά νοήματα και να επιχειρηματολογεί με αποτελεσματικό τρόπο.

- Αναβαθμίζει το μορφωτικό επίπεδο.

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Ο τίτλος του ποιήματος είναι μεταφορικός. Το μαχαίρι συμβολίζει τη γλώσσα, το σύνολο της ομιλίας, της ανθρώπινης επικοινωνίας. Σύμφωνα με το ποίημα, κάθε λέξη που διαλέγει ο άνθρωπος πρέπει να είναι μελετημένη, ακριβής και όπως το μαχαίρι «ακονισμένη». Το μαχαίρι πρέπει να ακονιστεί σωστά, όπως και ο άνθρωπος οφείλει να είναι προσεκτικός στη χρήση του λόγου του.

Γ2. Το ρηματικό πρόσωπο που κυριαρχεί στο ποίημα είναι το β' ενικό («όσο δουλεύεις», «πρόσεχε μην παρασυρθείς», «μη ξιπαστείς»). Το β' ενικό προσδίδει έναν τόνο οικειότητας στον λόγο. Στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ένα είδος εσωτερικού μονολόγου. Ο ποιητής απευθύνεται ουσιαστικά στον εαυτό του. Οφείλει να είναι προσεκτικός, να μη παρασυρθεί, ώστε να διαμορφώσει ένα εργαλείο που θα επιτελεί τον σκοπό του.